

Од следач на правила до поставувач на правила? Променетата глобална улога на Кина и импликациите за Западен Балкан

Ана Крстиновска

Од следач на правила до поставувач на правила? Променетата глобална улога на Кина и импликациите за Западен Балкан

Прв случај во последните 30 години: ЕУ санкционираше 4 претставници на кинеската Комунистичка партија поради наводна вмешаност во системско кршење на човековите права против муслиманите во провинцијата Синџијанг. Прв случај во историјата: Кина возврати речиси веднаш, со санкционирање на 10 граѓани на ЕУ – нивните семејства и поврзани компании, вклучително и 5 члена на Европскиот парламент, 3 члена на национални парламенти и 2 научници од областа на кинески студии, како и 4 субјекти – Поткомитетот на Европскиот парламент за човекови права, Политичкиот и безбедносниот комитет на ЕУ и 2 тинк-тенкови (Берлински МЕРИКС – Меркатор Институтот за кинески студии, и Фондацијата Данска алијанса за демократии)¹. Со приклучувањето на САД, Канада и Велика Британија на ЕУ се чини дека се продлабочува јазот меѓу западните либерални демократии и Народна Република Кина како главен предизвикувач на воспоставениот светски поредок. Земјите од регионот на Западен Балкан (ЗБ) не само што се на географска раскрсница помеѓу Истокот и Западот, туку може наскоро да се бара од нив да изберат страна.

Повеќеслојната соработка на земјите од ЗБ со Кина

Земјите од ЗБ имаат традиционално добри односи со Кина, делумно поради историските врски и социјалистичкото наследство, а делумно и како резултат на нивните обиди да воспостават и да одржат соработка со Кина како растечка сила на 21 век. Зголемениот фокус на Кина кон регионот на ЗБ во последните две децении спаѓа во рамките на кинеската стратегија „Одење надвор“ (走出去战略 Zōuchūqū Zhànlüè), започната во 1999 година, со цел да воведи диверзитет во пласманот на девизните резерви на Кина, поддршка на кинеските банки и компании со цел да извезуваат, да инвестираат и да вршат повеќе деловни активности во странство, да добијат пристап до нови технологии, да стекнат искуство во прекуморски работи и да станат глобално поконкурентни.

Истовремено, основната причина за наклонетоста на земјите од ЗБ кон соработка со Кина е од економска природа, а се однесува

на потенцијално зголемување на извозот на кинескиот пазар, привлекување кинески странски директни инвестиции, туристи и финансирање инфраструктурни проекти. Во тој поглед, Кина, како и другите неевропски земји, имено Русија, Турција и земјите од Персискиот Залив, честопати се гледа како можност да се пополни празнината или да се надополни соработката со ЕУ и западните земји во овие области². Земја која потенцијално се издвојува, каде што политичките и дипломатските прашања се подеднакво важни, е Србија, која смета дека Кина е силен поддржувач на нејзината позиција во врска со косовското прашање³. Во тој контекст, добрата билатерална соработка меѓу Кина и Србија е издигната на ниво на стратешко партнерство од август 2009 година, а понатаму и на сеопфатно стратешко партнерство во 2016 година.

Покрај билатералната соработка, петте земји од Западен Балкан се членки на мултилатералната платформа за соработка помеѓу Кина и Централна и Источна Европа (ЦИЕ), неформално позната

како соработка 17+1⁴. Сите пет земји од оваа група, исто така, имаат потпишано Меморандум за разбирање со Кина за нејзината историска Иницијатива за појас и пат (Пип). Сепак, не сите можат да се пофалат со активно учество во, или опипливи придобивки од мултилатералните форуми за соработка предводени од Кина.

Едно од најголемите разочарувања веројатно е поврзано со фактот дека, за разлика од некои други земји од ЦИЕ, ниту една земја во регионот на ЗБ, со потенцијален исклучок на Србија, не ги добила толку посакуваните кинески директни инвестиции. Наместо тоа регионот на ЗБ стана главна дестинација за кинески инвестиции во инфраструктура со 79% од вкупното финансирање во земјите од ЦИЕ⁵. Покрај тоа што од глобален аспект инфраструктурната поврзаност спаѓа во целите на Пип, на регионално ниво, на земјите од ЗБ им се нуди пристап до кинески фондови во контекст на платформата за соработка 17+1 (преку кредитна линија од 10 милијарди американски долари) и на билатерално ниво преку развојна соработка со Кина. Сите земји на ЗБ, освен Албанија, веќе имаат спроведено проекти финансирани од Кина, без разлика дали тоа е преку концесиски заеми или грантови.

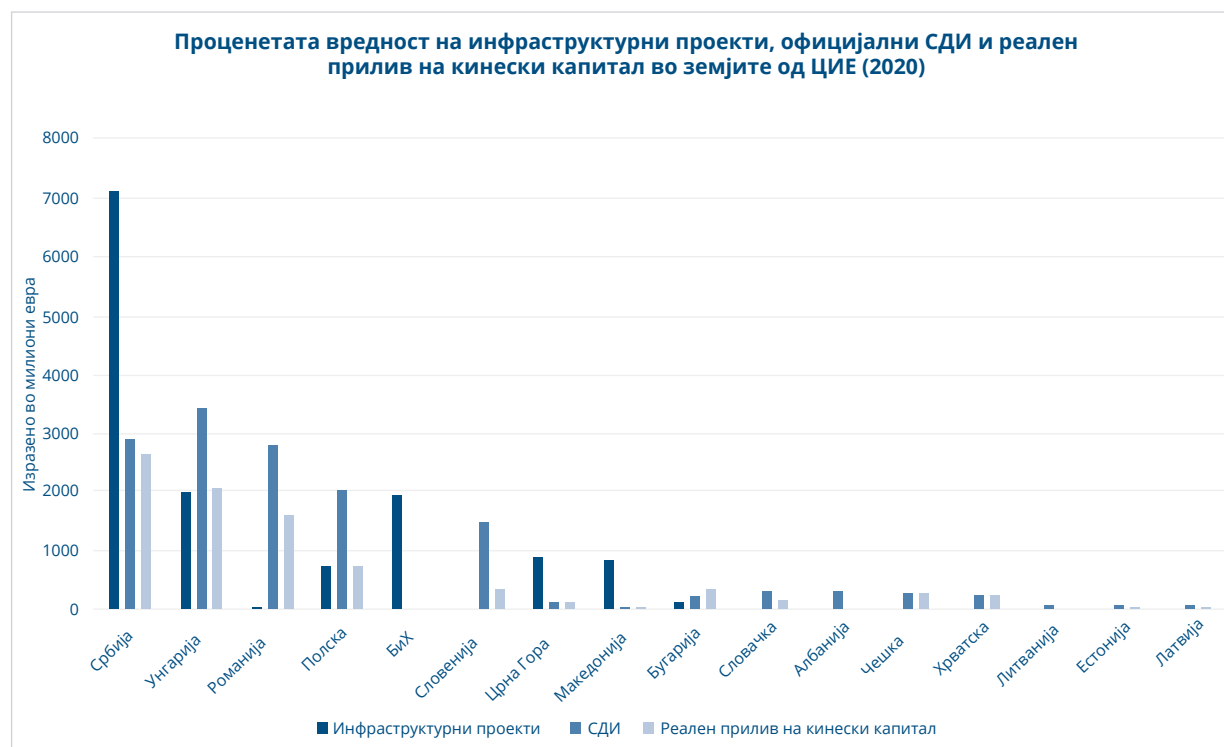
Исходот и реакциите се од мешан карактер. Некои проекти што од националните власти се сметаат за проекти од најголема важност, како што се автопатите во Црна Гора и Северна Македонија, или термоелектраните во Босна

Извор: *english.republika.mk*

и Херцеговина, веројатно немаше да го видат светлото на денот без кинеско финансирање. Од друга страна, тие често се цитираат како примери на таканаречениот кинески „корозивен капитал“ или „дипломатија на должничко ропство“ поради прекумерните трошоци во однос на нивото на долг на земјата, корупциските афери поврзани со

Извор: *Кинески инвестиции во проекти наменети за земјите од ЦИЕ, Центар за азиски студии на ЦИЕ, Будимпешта.*

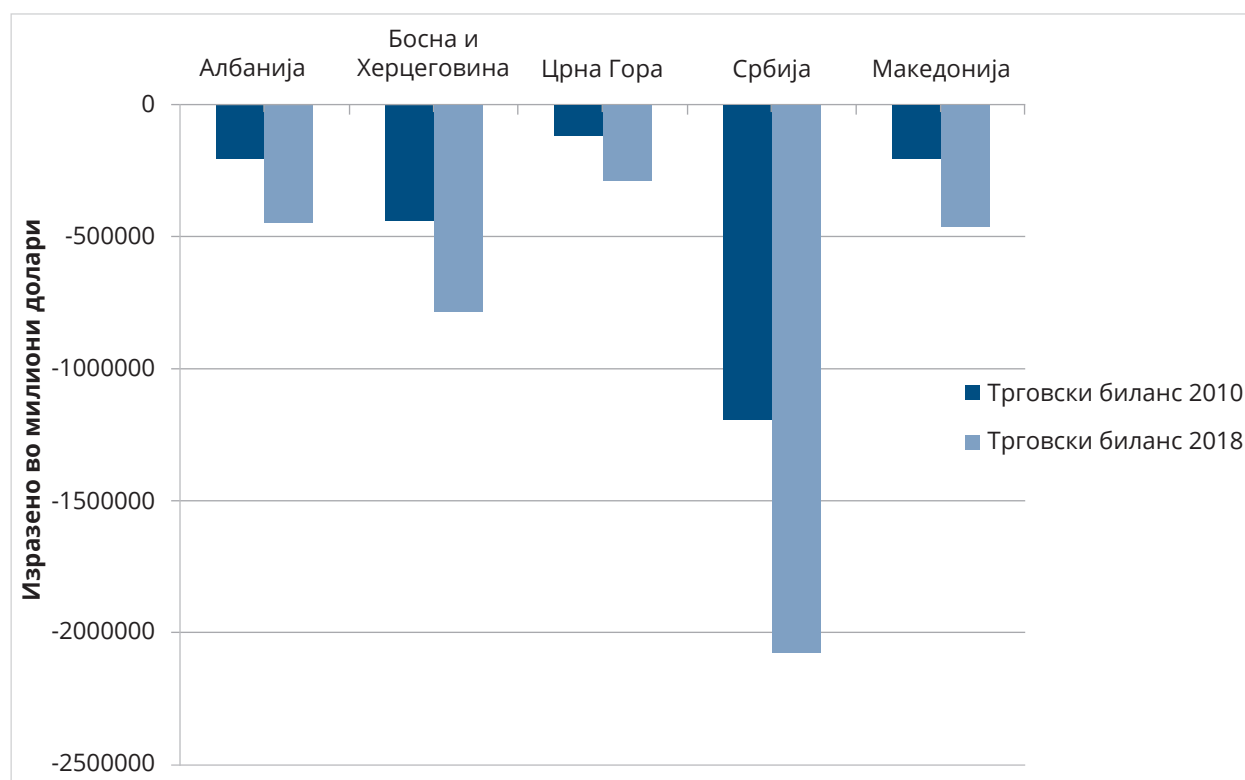
нив, или како доказ за еколошки неодговорниот став на Кина⁶. Во тој контекст, новата влада во Црна Гора побара помош од ЕУ за отплата и замена на кинескиот заем со финансирање под поволни услови⁷, исто така, започна истрага за потенцијалното штетно влијание врз животната средина од проектот за изградба на автопат⁸.

Динамиката во билатералните трговски односи секако се забрза во изминатата деценија, така што сите пет земји започнаа да извезуваат повеќе, но и да увезуваат повеќе кинески стоки. Последователно на тоа, трговскиот дефицит се зголеми двојно за сите земји од ЗБ. Покрај тоа

се стекнат со подобро разбирање на пазарот, регулативите и политиките во Кина (и обратно), е невидлив уште од своето создавање.

Разочарувањето од економската соработка со Кина не е исклучиво за регионот на Западен Балкан. И други земји од ЦИЕ кои учествуваат во 17+1, исто така, изразија незадоволство од неисполнетите ветувања за добивање повеќе економски придобивки¹⁰. Некои земји дури отидоа дотаму што го намалија учеството на последниот Самит на 17+1 платформата во 2021, на кој, за првпат, претседаваше кинескиот претседател Си Џинпинг, наместо

Извор: Претставување на авторот засновано врз статистика (WITS) на Светската банка.

што Кина е посветена на рамката од платформата 17+1 со цел да им помогне на земјите од ЦИЕ и нивните компании да навлезат во кинескиот пазар и да се поврзат со кинески партнери, сепак, има малку опипливи резултати, а постојат и значајни трговски бариери во форма на различни стандарди и бирократски процедури⁹. Глобалниот центар за партнерство, организација основана по налог на кинескиот и бугарскиот премиер на Самитот во Софија во 2018 година, а која има за задача да им помогне на компаниите од ЦИЕ да

премиерот Ли Кечијанг, што даде сигнал дека значењето на оваа платформа за надворешната политика на Кина е зголемено. Трите балтички земји – Литванија, Летонија и Естонија, како и Бугарија, Романија и Словенија се одлучија да испратат министри наместо шефови на држави или влади¹¹. Литванија дури и отиде чекор понатаму со промовирање на идејата за напуштање на форматот 17+1 поради недостиг на економски придобивки, но, исто така, и поради перцепираната закана што Кина ја претставува

за меѓународниот поредок заснован на правила, либерални вредности, демократија и човекови права¹².

Проектите на Кина во Западен Балкан гледани низ кинеска призма

Кинеската стратегија за соработка се заснова на принципот на „заемна корист“ и има за цел да го поддржи развојот и растот на нејзините партнери за соработка. Како и да е, постојат длабоки разлики во споредба со тоа како Западот гледа на поимот за развој, кој ја промовира идејата дека политичкиот и економскиот развој треба да одат рака под рака, а ја поврзува поддршката за економски развој со спроведувањето одредени реформи. Според традиционалната кинеска филозофија на немешање во внатрешните работи на другите држави и нејзиниот централистички државен пристап, националните власти на земјите ја сносат целата одговорност за сопствениот развој, целосно ја обликуваат соработката и имаат суверено право да одлучат како ќе се трошат кинеските фондови¹³.

Овој принцип ја „ослободува“ Кина од обврската да контролира дали парите се трошат на транспарентен и ефикасен начин, дали придонесуваат за позитивен или негативен развој и дали со тоа се поткопува економската, фискалната или еколошката одржливост на земјата. Во регион како ЗБ со многу лошо досие во однос на борбата против корупцијата и политичкиот клиентелизам, отстранувањето или непочитувањето на утврдените норми на добро управување и менаџирање на јавните финансии може да повлече потенцијален ризик од несоодветно користење и злоупотреба на средствата, со што ќе се доведе до продолжување на суштинската ранливост, како и до уназадување на реформите. Покрај тоа, примената на принципот на немешање во реципроцитет подразбира дека земјата корисник треба недвосмислено да ги поддржува официјалните владини позиции на Кина, вклучително и за чувствителни прашања како што се Синџијанг, Хонг Конг, Тајван итн.

Од Вашингтонскиот до Пекиншкиот консензус

Неодамнешните случувања во односите на Кина, како со ЕУ, така и со САД, укажуваат на тоа дека Кина повеќе не сака да следи правила, туку да поставува правила. Соочена со западната доминација во постојните мултилатерални институции, таа се обиде да влијае и да го пресоздаде, колку што е можно, постоечкиот систем, така што да може да одговара на потребите и интересите на Кина. Сè поголемото несовпаѓање помеѓу реториката на Кина за „мирен подем“ и сè понаметливата надворешна политика на голем број дипломатски фронтови, остава малку простор да се доведе во прашање решеноста на Кина да го исполни својот идеал за мултиполарен – наспроти мултилатерален светски поредок заснован на правила. „Белата книга за меѓународна соработка за развој на Кина во новата ера“, објавена во јануари 2021 година, за прв пат експлицитно ја споменува идејата за „воспоставување нов модел на меѓународни односи заснован на меѓусебно почитување, правичност, правда и соработка со обострана добивка“ и ја промовира амбицијата да ги натера другите земји да учат од кинескиот модел на управување¹⁴.

Соочени со таквите амбиции, сè поголем број европски држави станаа претпазливи за активностите на Кина како потенцијална хибридна закана за безбедноста. Некои од нив имаат документирани случаи на шпионажа и индустриско шпионирање, но не отишле до таму да ја означат Кина како безбедносна закана (Полска, Финска, Франција, Германија). Другите беа погласни и недвосмислени во изнесувањето аргументи од извештаите на националните разузнавачки агенции (Холандија, Норвешка, Чешка, земјите од Балтикот). На пример, според Чешката разузнавачка служба, целта на Кина е да создаде „*синоцентрична глобална заедница*“ чии членови ќе му оддадат должна почит на Пекинг и ќе го признаат легитимитетот на кинеските интереси¹⁵. Кина веќе е на врвот на листата на безбедносни закани за САД и Канада, а станува сè поизразен елемент во агендата на НАТО за 2030 година. Според Генералниот секретар на НАТО, иако постојат големи можности

за економска соработка со Кина, разликите во однос на вредностите придружени од нејзиниот економски, политички и воен подем претставуваат предизвик¹⁶.

Фатени во „вкрстен оган“?

Во една ваква геополитичка средина, земјите од ЗБ ќе треба внимателно да ги одмерат своите избори во надворешната политика. И покрај тоа што сите пет се стремат да влезат во ЕУ, сите тие се наоѓаат во различни фази од процесот на пристапување, така што Црна Гора и Србија веќе се во фаза на преговори, Албанија и Северна Македонија се во исчекување на почетокот на преговорите, а Босна и Херцеговина сè уште го чека кандидатскиот статус. Три од нив – Албанија, Црна Гора и Северна Македонија се сојузници на НАТО, а две од нив – Босна и Херцеговина и Србија учествуваат во Партнерството за мир на НАТО. Две од нив, Северна Македонија и Албанија, имаат стратешко партнерство со САД.

Лакмусов тест за лојалноста на ЗБ кон Западот беше Иницијативата за чиста мрежа започната од САД која има за цел „решавање на долгорочната закана за приватноста на податоците, безбедноста, човековите права и принципелната соработка, што се наметнува на слободниот свет од страна на авторитарните малигни актери“¹⁷, вклучително и кинескиот Хуавеј (и ЗТЕ) како клучен кандидат за изградба на голем број 5Г мрежи низ целиот свет. Додека Албанија и Северна Македонија се придружија кон иницијативата, Босна и Херцеговина и Црна Гора не понудија никакви јавни ветувања¹⁸. Што се однесува до Србија, таа се приклучи на иницијативата како дел од сеопфатниот договор за економска нормализација со Косово, со посредство на администрацијата на Трамп. Како и да е, останува да се види како сите три земји ќе ја спроведат политичката определба во пракса и дали ќе донесат обврзувачки законски одлуки за исклучување на кинеските продавачи од 5Г мрежата.

Цел дел со жолто да се замени со: Законски обврски кои може да ги спротивстават земјите од ЗБ со Кина сепак постојат во контекст на членството во ЕУ, кое е дел од стратешките приоритети на сите земји од ЗБ. Да наведеме

Извор: novamakedonija.com.mk

само неколку примери: (а) Босна и Херцеговина и Србија имаат безвизен режим со Кина, кој ќе треба да се укине при усогласувањето со визната политика на ЕУ, според Поглавјето 24, кога двете земји ќе станат членки. (б) Ниту една од земјите нема механизам за скрининг на инвестиции за да спречи потенцијално штетни инвестиции од компании под влијание на странски држави во неколку критични сектори. Со други зборови, според Поглавјето 30, со транспонирање на Директивата на ЕУ за скрининг на инвестиции одредени кинески инвестиции може да станат „непожелни“ за регионот на ЗБ. (в) Обврска што произлегува од процесот на пристапување кон ЕУ, според Поглавјето 31, е земјите да ги усогласат позициите со ЗНБП (Заедничката надворешна и безбедносна политика) на ЕУ, вклучително и за санкции против странски државјани. Оттука, сите земји од ЗБ ќе се соочат со притисок да се усогласат со одлуката на ЕУ за санкционирање на четворицата кинески функционери врз основа на кршење на човековите права во Синџианг (како и со сите нови мерки што ЕУ може да ги наметне) и последователно да се соочат со потенцијалната одмазда од страна на Кина.

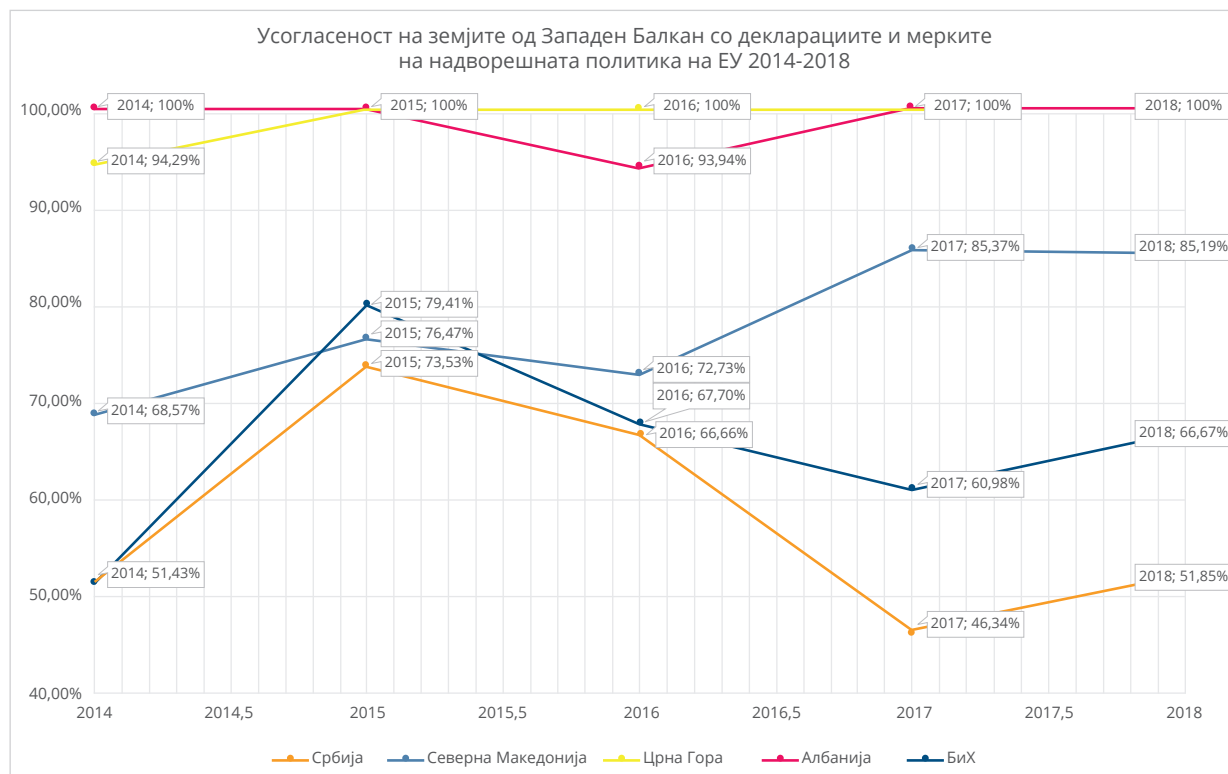
Во моментот, поради недостиг на претходни санкции на ЕУ против кинески државјани според ЗНБП, тешко е со сигурност да се предвиди реакцијата на земјите од ЗБ. Сепак, со оглед на нивните претходни искуства, неизвесноста околу процесот на нивното пристапување, фактот дека Кина е многу поважен глобален стратешки играч од повеќето други земји погодени од санкциите на ЕУ, како и зависноста од Кина во однос на синџирите на снабдување и извозот, може да се претпостави дека некои од нив – ако не и сите, најверојатно, ќе одбијат да се усогласат.

Од „битка на наративи“ до „битка на перцепции“

Пандемијата со ковид-19 ги затегна односите меѓу ЕУ и земјите од ЗБ и ги натера петте земји од ЗБ да бараат алтернативи во соработката со Кина. Поради првичното лошо справување со

Како што еволуираше одговорот на санитарната криза, таканаречената „дипломатија на маски“ наскоро се претвори во „дипломатија на вакцини“. Соочени со неможност да добијат вакцини произведени од Западот, од една страна, и под огромен притисок од јавноста, од

Извор: Центар за меѓународни и безбедносни работи - ISAC фонд¹⁹

ситуацијата од страна на институциите на ЕУ, како во рамките на ЕУ, така и во однос на земјите од ЗБ, на Кина ѝ се даде единствена можност да се претстави како глобално одговорна сила и кредибилен партнер. Преку заедничка акција, разни кинески субјекти – државни институции, локални власти и компании се вклучија во бран донации, обезбедувајќи им ги на своите партнери од ЗБ неопходните медицински материјали и лична заштитна опрема. „Пријателот што ќе ти се најде во мака е вистински пријател“ и слични пароли го потенцираа кинескиот став кон земјите од ЗБ, суптилно алудирајќи на тоа дека овие земји беа оставени сами на себе од страна на ЕУ²⁰. Помошта беше срдечно примена и добредојдена од страна на земјите од ЗБ, што дури беше означено со бакнување на кинеското знаме и прикажување билборди со слоганот „Благодарам, брате Си“ во Србија.²¹

друга страна, повеќето влади од земјите на ЗБ, иако првично неволно, немаа друг избор освен да набават кинески или руски вакцини. Оттука, дури и оние лидери во ЗБ кои беа најмногу прозападно ориентирани станаа сè покритични кон пристапот на ЕУ кон регионот, нарекувајќи го „нејзиното дистрибуирање на вакцините морално и политички неоправдано“.²²

Сепак, при разгледување на фактите и бројките, ЕУ не ги изневери земјите од ЗБ. На петте земји им беше дадена вкупна помош во вредност од 3 милијарди евра, која се состои од поддршка на здравствениот сектор, макроекономска помош и повластени заеми за деловната заедница, што во голема мера ја надминува помошта на која било која друга земја или субјект²³. Перцепцијата е делумно резултат на „инфодемиијата“ околу ковид-19 што ја зголеми ранливоста на ЗБ на странски операции за влијание, во некои

земји засилени од дејствувањето на домашни фактори²⁴. Во согласност со глобалната кампања на Кина, земјите на ЗБ беа изложени на погрешни информации и дезинформации низ активности кои ја претставуваа Кина како глобален лидер во борбата против ковид-19, со изземање на Кина од каква било одговорност, величање на нејзиниот успех, а истакнување на неуспехот на Западниот свет, имплицитно претставувајќи го кинескиот авторитарен модел како супериорен во однос на либералните демократии²⁵. Истовремено, намерите зад кинеската „политика на великодушност“, ретроактивното прилагодување на наративите и цензурите, како и деталите околу независната истрага на СЗО, беа скоро отсутни од јавната дебата²⁶.

Сепак, оваа ситуација не нуди објаснување на тоа како Србија, со својата мултивекторска дипломатија, со повремени напади на ЕУ, и постојаните добри односи со Русија и со Кина, успеа да обезбеди доволно вакцини (вклучително и од производителите од Запад) и да се постави меѓу лидерите во процесот на имунизација, не само во регионот, туку и во Европа²⁷. За само три дена (25-28 март), вкупно 22.000 странски државјани од соседните земји (Северна Македонија, Црна Гора, и БиХ, па дури и Хрватска) беа вакцинирани во Србија²⁸, со што во јавноста се отворија многу прашања во врска со ефикасноста на националните влади во регионот и нивните надворешно-политички избори и стратешки ориентации.

Целосна интеграција во ЕУ – единствената гаранција за целосна лојалност

Доколку земјите од Балтикот и другите земји членки на ЕУ решат да го напуштат форматот 17+1, тие би можеле да се определат за соработка со Кина преку воспоставените канали и механизми на ЕУ, каде што на заедничка маса можат да ги застапуваат своите интереси. За разлика од нив, земјите од Западен Балкан не ја перципираат ЕУ како потенцијална безбедносна мрежа во случај Кина да возврати, или како потенцијална замена за интересите што ги имаат во соработката со Кина, како што се покажа за време на пандемијата. Довербата на земјите од ЗБ кон ЕУ е нарушена поради тоа што недостасуваат

веродостојни изгледи за интеграција во ЕУ, што најмногу произлегува од недоволната поддршка на политиката за проширување од страна на земјите членки на ЕУ.

Несомнено, состојбата во земјите од ЗБ и нивниот неуспех да ги спроведат политичките и економските реформи за влез во ЕУ во доволна мера, играат важна улога во однос на тоа колку оние земји кои се двоумат околу проширувањето ќе се убедат да ја ослободат кочницата и да дозволат процесот да се одвива понатаму. Но, навидум ненадминливите пречки доаѓаат токму од земји членки кои го користат процесот на проширување за да си ги остварат своите домашни политички пресметки и билатерални интереси, како што е неодамнешниот случај со ветото на Бугарија кон Северна Македонија за отворање на пристапните преговори. Овој маѓепсан круг е штетен и за благосостојбата и иднината на земјите од ЗБ, како и за кредибилитетот на ЕУ и меѓународната улога што ја посакува. Ова пак на Кина ѝ го отвора патот да изгради посилна позиција во регионот на ЗБ, да придобие сојузници за нејзините амбиции да го видоизмени светскиот поредок, како и да ги наруши имиџот и силата на ЕУ во регионот и пошироко.

Земјите членки на ЕУ кои се дел од ЦИЕ, исто така, лесно би можеле да се снајдат и без кинеските фондови, поради тоа што се приматели на финансиска поддршка од ЕУ во форма на структурни фондови, кои се во форма на грантови. Земјите од ЗБ, од друга страна, имаат само Инструмент за претпристапна помош (ИПА), кој приближно изнесува 1/10 од средствата што би биле достапни за овие земји

Извор: news.cn

во рамките на структурните фондови, откако тие ќе влезат во ЕУ. Тука е, исто така, Инвестициската рамка на Западен Балкан (WBIF) во контекст на Берлинскиот процес, чии придобивки се непобитни во однос на градењето капацитети за спроведување инфраструктурни проекти и поддршка за спроведувањето меки мерки. Сепак, финансирањето главно се заснова на заеми, а имајќи го предвид фискалниот простор, особено по ковид-19, ќе биде тешко за земјите од ЗБ да се потпрат само на заеми за да ги задоволат своите инфраструктурни потреби.

Покрај тоа, во споредба со сложените процедури што произлегуваат од сите заштитни мерки во управувањето со фондовите на ЕУ (т.е., макроекономски параметри, финансиска, еколошка и социјална одржливост), приливот на кинески фондови се одвива побрзо, со многу помалку придружни обврски, што понекогаш е попривлечна опција за владите кои сакаат брзи резултати за време на изборните циклуси, и покрај сите потенцијални ризици и фактот дека тие можат дополнително да ја оддалечат земјата од нејзините реформи финансиски поддржани од ЕУ.

Во тој контекст, земјите од ЗБ имаат многу да научат и да добијат од процесот на пристапување во ЕУ, а потребни им се уште повеќе можности за соработка со европските партнери за да го поттикнат процесот на нивната европеизација. Сепак, тие често се незадоволни од прескриптивниот однос на ЕУ. Повеќето иницијативи и активности предводени од ЕУ се *насочени* кон регионот, а не го вклучуваат во *рамноправна* соработка. Спротивно на тоа, Кина користи јазик што звучи попривлечно за јавноста во регионот на ЗБ, со тоа што инсистира на реторика на партнерство, посочувајќи на фактот дека таа е, исто така, земја во развој, па затоа ги разбира, па дури и споделува некои од истите предизвици.

Истовремено, земјите од ЗБ генерално немаат јасна визија за нивната соработка со Кина, така што агендата ја поставува Кина според нејзините интереси во регионот²⁹. Културните разлики, како и недостигот на институционален капацитет од страна на земјите од ЗБ во однос на мотивацијата, интересите, внатрешните процеси и режимот на работење на Кина во бизнисот и политиката, претставуваат дополнителна пречка

за земјите од ЗБ да ги постигнат своите цели во билатералните односи. Во тој контекст, се чини дека тие се фатени во вкрстен оган, принудени да донесуваат ад хок одлуки, наместо да градат долгорочни политики, а со тоа остануваат ранливи на потенцијално штетни влијанија.

Иако Кина станува сè поизразена тема во истражувањата, креирањето политики, и јавните дебати ширум светот, интересот кај научната фела во земјите од ЗБ заостанува зад глобалните трендови. Речиси и да нема јавна дебата за политиките поврзани со Кина и многу малку медиуми вистински известуваат на таа тема. Организациите на граѓанското општество (ГО) обично немаат интерес, експертиза и финансии за да ја преземат улогата на надзор и да придонесат за подобро креирање политики, додека медиумите продуцираат многу малку оригинални извештаи за прашања поврзани со Кина. И покрај тоа што ЕУ има средства да ја поправи ситуацијата, прашање е дали може да најде внатрешно единство за да им помогне на земјите од ЗБ да се закотват цврсто во „*сојузот на либерални демократии*“. Во тој контекст, најефикасен чекор би бил поблиска интеграција и полноправно членство за сите земји од ЗБ, што ќе ги обврзе да се справат со Кина во институционалната и правната рамка веќе поставена од институциите на ЕУ. Не е реално да се очекува дека земјите од ЗБ во целост ќе ги почитуваат барањата на ЕУ за чувствителни теми како што е Кина и дека ќе се откажат од дел од својот суверенитет во надворешната политика додека не се стекнат со полноправно членство. Во меѓувреме, тие ќе бидат сè повеќе во искушение да се обидат и да го спроведат моделот на надворешната политика на Србија.

Извор: *bierag.eu*

„Чекајќи го Годо“...

Впрочем, целосното членство во ЕУ за сите земји од ЗБ е најтешкото и најмалку веројатно сценарио на среден и долг рок и има голем број попрагматични инкрементални чекори што можат да се преземат додека не се постигне таа цел.

Земјите од ЗБ треба да бидат вклучени во размислувањата за пошироката европска, западна или трансатлантска рамка во однос на политиката со Кина, што веќе се одвиваат помеѓу ЕУ, САД и другите западни сојузници. Ќе биде многу полесно да се добие согласноста и поддршката на земјите од ЗБ за каква било одлука, доколку тие се присутни на маса, имаат право да ги кажат своите проблеми и да добијат одговори.

Во процесот на преговори со ЕУ и новата методологија за проширување, на кластерот Надворешни односи треба да му се посвети поголемо внимание и да се отвори во рана фаза. Земјите кандидати треба да се вклучат во рана анализа на „трнливите“ точки во процесот на усогласување, за да започнат да развиваат успешни стратегии на време, а треба и да им се помогне во нивното спроведување (т.е., да се намали трговската зависност преку синцирот на снабдување, или технолошката зависност од Кина, да се воведат постапка за скрининг на инвестиции и сл.).

Со оглед на сегашните тенденции во текстилната индустрија³⁰, во случај на понатамошно влошување на односите меѓу ЕУ и Кина и потенцијалната потреба да се преселат европските компании, да ги намалат своите производствени капацитети во Кина, или да бараат нови добавувачи, регионот на ЗБ може да биде приоритет како исплатлива алтернатива, користејќи соодветни стимулации доколку е потребно.

Капацитетите на националните власти за планирање и спроведување големи инфраструктурни проекти треба да се зајакнат за да се забрза процесот на подобрување на поврзаноста и намалување на инфраструктурниот јаз. Владите на земјите од ЗБ треба да бидат охрабрени да ги воведат

процедурите, принципите и најдобрите практики на ЕУ во однос на јавните набавки, управувањето со проекти и управувањето со јавни финансии во сите проекти за инвестиции и развојна помош, со цел да се избегнат потенцијални стапици и трка до дното.

Независните медиуми и граѓанските организации треба да бидат охрабрени и поддржани да дејствуваат со барања за поголема транспарентност и отчетност во односите со Кина, со подготовка на оригинални извештаи, истражувања и анализи, како и следење и проценка на резултатите и импликациите од билатералната и мултилатералната соработка со Кина.

Според кинеската дефиниција, која се разликува од дефиницијата усвоена од Комитетот за развојна помош на Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД), и концесиските заеми и грантовите се сметаат за развојна помош, што ја прави Кина донатор на земјите од ЗБ. Во тој контекст, Кина треба да биде вклучена во пошироките национални механизми за координација на донаторите во секоја земја. На тој начин, може да се создаде синергија со помошта на западните донатори за поддршка на напорите за развој на регионот. Покрај тоа, правилата и практиките на здраво управување може да се прошират и да се применат на помошта од Кина за да се избегнат потенцијални злоупотреби, да се зголеми нејзиното позитивно влијание и да се материјализираат придобивките за земјите приматели од ЗБ.

На крај, регионот на ЗБ може да биде вклучен и во други иницијативи каде што е достапно инфраструктурно финансирање, како што е иницијативата Три мориња, каде што во моментов учествуваат само 12-те земји членки на ЕУ од ЦИЕ³¹.

ЕНДНОТИ

¹ Lau, Stuart (March 2021) China slaps retaliatory sanctions on EU officials, POLITICO <https://www.politico.eu/article/china-slaps-retaliatory-sanctions-on-eu-officials/>

² Risteska, Marija, Krstinovska, Ana, Aleksoski, Kristijan, Cekov, Aleksandar (2019) *The impact of Europeanization on the Balkan countries and their potential shift from the periphery to the center*, China-CEE Institute, Budapest.

³ Кина не го признава Косово како независна држава и нема официјални односи. Затоа, кога станува збор за ЗБ, овој труд се осврнува на 5 држави – Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Северна Македонија и Србија.

⁴ Освен петте земји од Западен Балкан, ЦИЕ вклучуваат и 12 држави членки на ЕУ: Бугарија, Хрватска, Чешка, Естонија, Унгарија, Грција, Латвија, Литванија, Полска, Романија, Словачка и Словенија.

⁵ Matura, Tamás, et al. (2021) *Chinese Investment in Central and Eastern Europe Data Set*, Central and Eastern European Center for Asian Studies, Budapest, <https://www.china-cee-investment.org/>

⁶ Conley, Heather, Hillman, Jonathan, McCalpin, Maesea, Ruy, Donatienne (2021) *Red Flags-Triaging China's Projects in the Western Balkans*, CSIS-Center for Strategic and International Studies, USA <https://www.csis.org/analysis/red-flags-triaging-chinas-projects-western-balkans>

⁷ Trkanjec, Zeljko (March 2021) *Montenegro asks EU for help against China*, EURACTIV <https://www.euractiv.com/section/politics/short-news/montenegro-asks-eu-for-help-against-china/?fbclid=IwAR2K8xMlc3Zd1CjHt5bV671-iW2chnnrUJGrtSArbCMeg9GlqkYiiQK8o-o>

⁸ Kajosevic, Samir (March 2021) *Montenegro Probes Chinese Highway Builder's Damage to Protected River*, BalkanInsight <https://balkaninsight.com/2021/03/03/montenegro-probes-chinese-highway-builders-damage-to-protected-river/?fbclid=IwAR13xLnNkBmFGQCH9SpqMs1rr5qTER8TtP9E47ZjFkKtAur6pujPSd2kdnM>

⁹ Krstinovska, Ana (May 2020) *The Business dimension of the Belt and Road initiative: case study on Macedonian companies*, ESTIMA, Bitola http://estima.mk/static/c2.2a1.15_xgfv9t3kenqscsdmit8/s1/files/rte/documents/NORTH%20MACEDONIA%20IN%20THE%20BELT%20AND%20%20%20ROAD%20INITIATIVE%20eng.pdf

¹⁰ Lau, Stuart (January 2021) *Czech president to skip Beijing summit over China 'investment letdown'*, South China Morning Post <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3045917/czech-president-skip-beijing-summit-over-china-investment>

¹¹ Standish, Reid (February 2021) *Chinese Summit Gets Chilly Reception from Central, Eastern European Countries*, Radio Free Europe <https://www.rferl.org/a/chinese-summit-gets-chilly-reception-from-central-eastern-european-countries/31094507.html>

¹² Allen-Ebrahimian, Bethany (March 2021) *Interview: Lithuania's deputy foreign minister on nation's "realistic" approach to China*, Axios Media <https://www.axios.com/china-lithuania-interview-deputy-minister-0910d9ad-e72c-43bc-9f00-d3d9b3293dc5.html>

¹³ Zhang, Yanbing, Gu, Jing, Chen, Yunnan (2015) *China's Engagement in International Development Cooperation: The State of the Debate*. IDS Evidence Report 119

¹⁴ State Council Information Office of the PR of China (January 2021) *China's International Development Cooperation in the New Era*. Beijing. p.3

¹⁵ Ditrych, Ondrej (2020) *'Who Let the Dogs Out': The Czech Intelligence Service Annual Report and the Challenges of Discussing Threats in a Postfactual Age*, The Royal United Services Institute (RUSI) <https://rusi.org/commentary/czech-intelligence-service-annual-report>

¹⁶ Stoltenberg, Jens (2019) *Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Institute for Regional Security and the Australian National University's Strategic and Defence Studies Centre, Canberra*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_168379.htm

¹⁷ US Department of State, *The Clean Network Program*, <https://2017-2021.state.gov/the-clean-network/index.html>

¹⁸ RFE Infographics (November 2020) *Which European Countries Support The 5G 'Clean Network' Initiative?*, Radio Free Europe <https://www.rferl.org/a/which-european-countries-support-the-5g-clean-network-initiative-/30928122.html>

¹⁹ Živković, Vukašin (March 2019) *How much are Western Balkan countries aligning with the EU foreign policy?*, European Western Balkans <https://europeanwesternbalkans.com/2019/03/27/much-western-balkan-countries-aligning-eu-foreign-policy/>

²⁰ 21TV (March 2020) „Пrijateljot во неволја е поблизок и од брат“, пишува на донацијата од Кина за MBP, <https://mk.tv21.tv/prijateljot-vo-nevolja-e-poblizok-i-od-brat-pishuva-na-donatsijata-od-kina-za-mvr/>

²¹ European Western Balkans, (2020), *“Hvala brate Si” – da li je kritika iz EU dovela do nestanka pro-kineskog narativa u Srbiji?*, <https://europeanwesternbalkans.rs/hvala-brate-si-da-li-je-kritika-iz-eu-dovela-nestanka-pro-kineskog-narativa-u-srbiji/>

²² Bunguri, Ernest (2021) *EU vaccine rollout “morally and politically unjustified”, says Albania PM*, EuroNews, <https://www.euronews.com/2021/01/15/eu-vaccine-rollout-morally-and-politically-unjustified-says-albania-pm>

²³ Infographic - *COVID-19: €3.3 billion EU package for the Western Balkans*, Council of the European Union, <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/economic-support-to-western-balkans/>

²⁴ Vuksanovic, Vuk (Feb 2021) *Chinese Vaccine Diplomacy Comes to Serbia*, CEPA <https://cepa.org/chinese-vaccine-diplomacy-comes-to-serbia/>

²⁵ Krstinovska, Ana (2020) *Foreign Influence Operations: Analysis of the Covid-19 Pandemic in North Macedonia*, ESTIMA, Bitola, http://estima.mk/static/c2.2a1.15_xgfv9t3kenqscsdmit8/s1/files/rte/documents/Influence%20operations%20EN.pdf

²⁶ *Ibid.*

²⁷ Statista, *Number of COVID-19 vaccination doses administered in Europe as of March 28, 2021, by country* <https://www.statista.com/statistics/1196071/covid-19-vaccination-rate-in-europe-by-country/>

²⁸ Радио Слободна Европа, (2021), *За 3 дена во Србија вакцинирани 22.000 странци: Не доаѓајте незакажано*, <https://www.slobodnaevropa.mk/a/31174998.html>

²⁹ Krstinovska, Ana (2020) *The 17+1 Cooperation Platform: Between Wishes and Reality*, Südosteuropa-Gesellschaft, Berlin, https://www.sogde.org/site/assets/files/3446/see_focus_china_issue.pdf

³⁰ As one example, more information on the ongoing Xinjiang cotton issue can be found here <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-56533560>

³¹ <https://3seas.eu/>

БИБЛИОГРАФИЈА

- Allen-Ebrahimian, Bethany (March 2021) *Interview: Lithuania's deputy foreign minister on nation's "realistic" approach to China*, Axios Media
<https://www.axios.com/china-lithuania-interview-deputy-minister-0910d9ad-e72c-43bc-9f00-d3d9b3293dc5.html>
- Bunguri, Ernest (2021), *EU vaccine rollout "morally and politically unjustified", says Albania PM*, EuroNews
<https://www.euronews.com/2021/01/15/eu-vaccine-rollout-morally-and-politically-unjustified-says-albania-pm>
- Conley, Heather, Hillman, Jonathan, McCalpin, Maesea, Ruy, Donatienne (2021) *Red Flags-Triaging China's Projects in the Western Balkans*, CSIS-Center for Strategic and International Studies, USA
<https://www.csis.org/analysis/red-flags-triaging-chinas-projects-western-balkans>
- Council of the European Union (2021) Infographic - COVID-19: €3.3 billion EU package for the Western Balkans, <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/economic-support-to-western-balkans/>
- Ditrych, Ondrej (2020) *'Who Let the Dogs Out': The Czech Intelligence Service Annual Report and the Challenges of Discussing Threats in a Postfactual Age*, The Royal United Services Institute (RUSI)
<https://rusi.org/commentary/czech-intelligence-service-annual-report>
- European Western Balkans, (2020), *"Hvala brate Si" – da li je kritika iz EU dovela do nestanka pro-kineskog narativa u Srbiji?*
<https://europeanwesternbalkans.rs/hvala-brate-si-da-li-je-kritika-iz-eu-dovela-nestanka-pro-kineskog-narativa-u-srbiji/>
- Kajosevic, Samir (March 2021) *Montenegro Probes Chinese Highway Builder's Damage to Protected River*, BalkanInsight
<https://balkaninsight.com/2021/03/03/montenegro-probes-chinese-highway-builders-damage-to-protected-river/?fbclid=IwAR13xLnNkBmFGQCH9SpqMs1rr5qTER8TtP9E47ZjFkKtAur6pujPSd2kdnM>
- Krstinovska, Ana (May 2020) *The Business dimension of the Belt and Road initiative: case study on Macedonian companies*, ESTIMA, Bitola
http://estima.mk/static/c2.2a1.15_xgfv9t3kenqscsdmit8/s1/files/rte/documents/NORTH%20MACEDONIA%20IN%20THE%20BELT%20AND%20%20%20ROAD%20INITIATIVE%20eng.pdf
- Krstinovska, Ana (2020) *The 17+1 Cooperation Platform: Between Wishes and Reality*, Südosteuropa-Gesellschaft, Berlin
https://www.sogde.org/site/assets/files/3446/see_focus_china_issue.pdf
- Krstinovska, Ana (2020) *Foreign Influence Operations: Analysis of the Covid-19 Pandemic in North Macedonia*, ESTIMA, Bitola
http://estima.mk/static/c2.2a1.15_xgfv9t3kenqscsdmit8/s1/files/rte/documents/Influence%20operations%20EN.pdf
- Lau, Stuart (January 2021) *Czech president to skip Beijing summit over China 'investment letdown'*, South China Morning Post
<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3045917/czech-president-skip-beijing-summit-over-china-investment>
- Lau, Stuart (March 2021) *China slaps retaliatory sanctions on EU officials*, POLITICO <https://www.politico.eu/article/china-slaps-retaliatory-sanctions-on-eu-officials/>
- Risteska, Marija, Krstinovska, Ana, Aleksoski, Kristijan, Cekov, Aleksandar (2019) *The impact of Europeanization on the Balkan countries and their potential shift from the periphery to the center*, China-CEE Institute, Budapest
- Matura, Tamás, Szunomár Ágnes, Konstantinas Andrijauskas, Una Aleksandra Bērziņa-Cerenkova, Andreea Brînză, Rumena Filipova, Ivana Karásková, Liisi Karindi, Ana Krstinovska, Ornela Liperi, Agnieszka McCaleb, Nina Pejič, Anastasya Raditya-Ležaić, Richard Turcsányi and Stefan Vladislavjev, (2021) *"Chinese Investment in Central and Eastern Europe Data Set"* Central and Eastern European Center for Asian Studies, Budapest
<https://www.china-cee-investment.org/>

RFE Infographics, (Nov 2020), *Which European Countries Support The 5G 'Clean Network' Initiative?*, Radio Free Europe
<https://www.rferl.org/a/which-european-countries-support-the-5g-clean-network-initiative-/30928122.html>

Standish, Reid (February 2021) *Chinese Summit Gets Chilly Reception from Central, Eastern European Countries*, Radio Free Europe
<https://www.rferl.org/a/chinese-summit-gets-chilly-reception-from-central-eastern-european-countries/31094507.html>

State Council Information Office of the PR of China (January 2021) *China's International Development Cooperation in the New Era*. Beijing

Statista, Number of COVID-19 vaccination doses administered in Europe as of March 28, 2021, by country
<https://www.statista.com/statistics/1196071/covid-19-vaccination-rate-in-europe-by-country/>

Stoltenberg, Jens (2019) *Speech by NATO Secretary-General Jens Stoltenberg at the Institute for Regional Security and the Australian National University's Strategic and Defence Studies Centre, Canberra*, NATO website
https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_168379.htm

Three seas initiative, <https://3seas.eu/>

Trkanjec, Zeljko (March 2021) *Montenegro asks EU for help against China*, EURACTIV
<https://www.euractiv.com/section/politics/short-news/montenegro-asks-eu-for-help-against-china/?fbclid=IwAR2K8xMlc3Zd1CJHt5bV671-iW2chnnrUJGrtSArbCMeg9GlqkYiiQK8o-o>

US Department of State, *The Clean Network Program*
<https://2017-2021.state.gov/the-clean-network/index.html>

Vuksanovic, Vuk (Feb 2021) *Chinese Vaccine Diplomacy Comes to Serbia*, CEPA, Washington DC
<https://cepa.org/chinese-vaccine-diplomacy-comes-to-serbia/>

Zhang, Yanbing, Gu, Jing, Chen, Yunnan (2015) *China's Engagement in International Development Cooperation: The State of the Debate*. IDS Evidence Report 119

Živković, Vukašin (March 2019) *How much are Western Balkan countries aligning with the EU foreign policy?*, European Western Balkans

<https://europeanwesternbalkans.com/2019/03/27/much-western-balkan-countries-aligning-eu-foreign-policy/>

21TV (March 2020) „Пријателот во неволја е поблизок и од брат“, пишува на донацијата од Кина за MBP
<https://mk.tv21.tv/prijatelot-vo-nevolja-e-poblizok-i-od-brat-pishuva-na-donatsijata-od-kina-za-mvr/>

Радио Слободна Европа, (2021) *За 3 дена во Србија вакцинирани 22.000 странци: Не доаѓајте незакажано*
<https://www.slobodnaevropa.mk/a/31174998.html>

РЕЗИМЕ

Економскиот подем на НР Кина сè повеќе е придружен со обиди за вршење политичко и дипломатско влијание, како и за промовирање на нејзиниот политички модел и вредности. Нејзиниот нов надворешно-политички пристап ја доведе Кина во расчекор со САД и другите западни сили, вклучително и ЕУ и неколку земји членки, особено откако Кина возврати на санкциите што ЕУ ги спроведе против 4 кинески функционери. Во една таква значително поларизирана геополитичка средина, земјите од Западен Балкан би можеле да се соочат со тешки избори и одлуки. Иако им се признава правото да ја одржуваат и да ја развиваат својата соработка со Кина, тие ќе мораат да се погрижат тоа да се спроведе на начин што не го попречува нивниот процес на пристапување кон ЕУ и не ги отуѓува нивните западни партнери.

Оваа анализа има за цел да ги испита сегашните дилеми со кои земјите од Западен Балкан може да се соочат во однос на неодамнешните случувања меѓу ЕУ и Кина, да ги спореди потенцијалните придобивки со ризиците од соработката со Кина, да придонесе за посуптилно разбирање на присуството на Кина во земјите од Западен Балкан, како и да понуди препораки кои би можеле да им помогнат на креаторите на политики и во регионот и во ЕУ да направат поинформиран избор во врска со прашања поврзани со Кина.

ИМПРЕСУМ

Наслов

Од следач на правила до поставувач на правила? Променетата глобална улога на Кина и импликациите за Западен Балкан

Издавач

Фондација Конрад Аденауер во Република Северна Македонија
ЕСТИМА - Здружение за развој на стратегии, истражување, едукација и промоција на меѓународни вредности

Автор

Ана Крстиновска

Координација

Даниел Браун
Даниела Поповска

Превод од англиски јазик

Перица Сарџоски

Лектура

Ивана Коцевска

Графичка подготовка

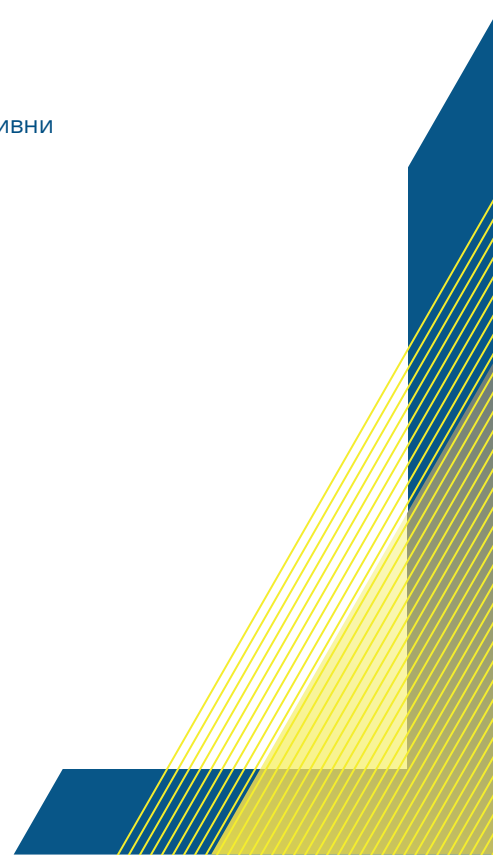
Винсент графика

Публикацијата може бесплатно да се преземе на

kas.de/nordmazedonien

Фондацијата Конрад Аденауер не сноси одговорност за фактите и ставовите изнесени во публикацијата. Тие претставуваат лични гледишта на авторот.

Оваа публикација на Фондацијата Конрад Аденауер служи само за информативни цели. Таа не смее да се употребува во рамки на изборни кампањи.

Фондација Конрад Аденауер
Претставништво во Северна Македонија
Ристо Равановски 8
МК-1000 Скопје
Т +389 2 3217 075
skopje@kas.de
kas.de/nordmazedonien

ЕСТИМА - Здружение за развој на
стратегии, истражување, едукација и
промоција на меѓународни вредности

Нико Фундали 18/33
МК-7000 Битола
Т + 389 / (0) 70 228474
info@estima.mk
estima.mk